

Literatuur

HymenoBiblio 2015

Jan Smit & Erik van der Spek

Een globaal overzicht van literatuur over aculeaten, verschenen in het afgelopen jaar.

De lijst bevat literatuur uit het buitenland en uit Nederland. Wanneer er een determinatietabel in de publicatie opgenomen is, staat er achter: ##.

Dank aan Theo Peeters voor het aanvullen van de lijst.

- Allen, G., 2015. Winter flying *Bombus hortorum*? - BWARS newsletter, spring 2015: 12.
- Anonymus, 2015. Leuke waarnemingen 2014 - HymenoVaria 10: 11-13.
- Anonymus, 2015. Wildbiene des Jahres 2015. Die Zaurrüben-Sandbiene - Wildbienen-Kataster, 1-8.
- Anonymus, 2015. Franse veldwespen. - Dierplagen Informatie 18 (2): 16-17.
- Arca, M., F. Mougél, T. Guillemaud, S. Dupas, Q. Rome, A. Perrard, F. Muller, A. Perrard, F. Muller, A. Fossoud, C. Capdevielle-Dulac, M. Torres-Leguizamon, X.X. Chen, J. L. Tan, C. Jung, C. Villemant, G. Arnold, & J.-F. Silvain, 2015. Reconstructing the invasion and the demographic history of the yellow-legged hornet, *Vespa velutina*, in Europe. - Biol. Invasions 17: 2357-2371.
- Archer, M.E., 2015. The solitary wasps and bees (Hymenoptera: Aculeata) of English coastal sand dunes. - Br. J. Nat. Hist. 28: 193-203.
- Arp, W., 2015. Uitgelezen: Arjen Neve & Raymond van der Ham, 2014. Bijenplanten: nectar en stuifmeel voor honingbijen. - Entomologische Berichten 75 (1): 33.
- Artmann-Graf, G., 2015. *Epeolus cruciger* (Panzer, 1799) als möglicher Kuckuck von *Colletes hederæ* Schmidt & Westrich, 1993 in der Nordwestschweiz nachgewiesen (Hymenoptera, Apidae) - Ampulex 7: 12-13.
- Baldock, D., 2015. Artificial honeydew. - BWARS newsletter, spring 2015: 25.
- Baldock, K, M. Goddard, B. Kunin, S. Potts, G. Stone & J. Memmott, 2015. Managing urban areas for insect pollinators: As town and cities continue to grow how can land managers help insect pollinators in urban areas? - Living With Environmental Change Policy and Practice Notes 20: 1-5.
- Becker, R., 2015. Female *Mellinus arvensis* eating a fly. - BWARS Newsletter, autumn 2015: 23.
- Billiet A., I. Meeus, F. Van Nieuwerburgh, D. Deforce, F. Wäckers & G. Smaghe, 2015. Colony contact contributes to the diversity of gut bacteria in bumblebees (*Bombus terrestris*). - www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26503284
- Boer, P., 2015. De stronkmier *Formica truncorum* in het Ommense gebied (Hymenoptera: Formicidae). - Nederlandse Faunistische Mededelingen 44: 1-9.
- Boevé, J.-L., 2015. Multimodal defensive strategies in larvae of two *Hemichroa* sawfly species. - Journal of Hymenoptera Research 46: 25-33.
- Bogusch, P., A. Astapenkova & P.Heneberg, 2015. Larvae and Nests of Six Aculeate Hymenoptera (Hymenoptera: Aculeata) Nesting in Reed Galls Induced by *Lipara* spp. (Diptera: Chloropidae) with a Review of Species Recorded. - PLoS ONE 10(6): e0130802. doi:10.1371/journal. Pone.0130802"
- Bokelaar, J. & L. Drukoningen, 2015. Bijen in Moerenburg. Inventarisatie van drachtplanten en bijensoorten in Moerenburg. - HAS Hogeschool, 's-Hertogenbosch, 1-21.
- Bossert, S., 2015. Recognition and identification of bumblebee species in the *Bombus lucorum*-complex (Hymenoptera, Apidae). A review and outlook. - Deutsche Entomologische Zeitschrift 62 (1): 19-28.
- Botías, C., A. David, J. Horwood, A. Abdul-Sada, E. Nicholls, E. Hill & D. Goulson. 2015. Neonicotinoid Residues in Wildflowers, a Potential Route of Chronic Exposure for Bees. - Environ Sci Technol. 49(21): 12731-12740. doi: 10.1021/acs.est.5b03459.
- Broad, G.R., H. Schnee M.R. Shaw, 2015. The hosts of *Ophion luteus* (Linnaeus) (Hymenoptera, Ichneumonidae, Ophioninae) in Europe. - Journal of Hymenoptera Research 46: 115-125.
- Bronckers, R., 2015. De kleine muurspinnendoder in een stadstuin te Maastricht. - HymenoVaria 11: 57-60.
- Budge, G.E., D. Garthwaite, A. Crowe, N. D. Boatman, K. S. Delaplane & M.A. Brown, 2015. Evidence for pollinator cost and farming benefits of neonicotinoid seed coatings on oilseed rape. - Scientific Reports | 5:12574 | DOI: 10.1038/srep12574.
- Budrys, E., J.A. Ureta, A. Briliute, A. Cetkovic, S. Heinrich, G. Kroel-Dulay, M. Moora, S.G. Potts, A. Rortais, E. sjodin, H. Szentgyorgyi, I. Torres, M. Vighi, C. Westphal & A. Budriené, 2015. Cavity-nesting Hymenoptera across Europe: a study in ALARM project field site network sites using small trap-nests on trees and buildings. In: Atlas of biodiversity risk, chapter 7: 172-173.
- Calle, L., 2015. Activiteiten rond bijen in Zeeland flink toegenomen. - HymenoVaria 11: 43-44.
- Calle, L., 2015. Bijennestheuvels langs Oosterschelde en Westerschelde in 2014 en 2015 Functioneren en beheer. - Stichting Landschapsbeheer Zeeland, 72 p.
- Claessens, J., J. Kleynen & B. Gravendeel, 2015. Bijzondere bestuivers bij orchideeën. Deel 4: De Honingbij, een ongewone bestuiver van de Groene nachtorchis. - Natuurhistorisch Maandblad 104 (5): 86-88.
- Colea, L.J., S. Brocklehurstb, D. Robertsona, W. Harrisona & D.I. McCracken, 2015. Riparian buffer strips: Their role in the conservation of insect pollinators in intensive grassland systems. - Agriculture, Ecosystems and Environment 211: 207-220. Conrad, T. & M. Ayasse, 2015. The Role of (copulatory) Vibrations

- in Population Divergence in the Red Mason Bee, *Osmia bicornis*. - Current Biology Volume 25(21): 2819-2822.
- D'Haeseleer J., Veraghtert W. & De Grave D., 2015. Bijvriendelijk Beersel. Wilde bijen in Beersel: diversiteit, hotspots & behoud. - Rapport Natuurpunt Studie, 14 p.
- Dellicour, S., D. Michez, J.-Y. Rasplus & P. Mardulyn, 2015. Impact of past climate changes and resource availability on the population demography of three food-specialist bees. - Molecular Ecology 24: 1074-1090.
- Dicks, L.V., M. Baude, S.P.M. Roberts, J. Phillips, M. Green & C. Carvell, 2015. How much flower-rich habitat is enough for wild pollinators? Answering a key policy question with incomplete knowledge. - Ecological Entomology, DOI: 10.1111/een.12226.
- Diemen, A. van, 2015. Aanval op bijenhotels. - HymenoVaria 10: 14.
- Dutka, A., A. McNulty & S.M. Williamson, 2015. A new threat to bees? Entomopathogenic nematodes used in biological pest control cause rapid mortality in *Bombus terrestris*. - <https://doi.org/10.7717/peerj.1413>
- Early, J., 2015. *Dryinus collaris* (Linnaeus, 1767) in Britain, including a female taken at Reigate in 2015. - BWARS Newsletter, Autumn 2015: 18-21.
- Early, J., 2015. *Ectemnius cephalotes* (Olivier, 1792) nesting in a birch log. - BWARS Newsletter, autumn 2015: 28-31.
- Early, J., 2015. *Spilomena troglodytes* (Vander Linden, 1829) nesting in a dead apple tree september 2015. - BWARS Newsletter, autumn 2015: 39-40.
- Early, J., 2015. A bee hunt in Kent, 18 april 2015. - BWARS newsletter, spring 2015: 21-23.
- Earwaker, R. & P. Sutton, 2015. *Hedychrum nobile* (Scopoli, 1763) and *Dasygaster hirtipes* (Fabricius, 1793) new to Bedfordshire. - BWARS newsletter, spring 2015: 19-20.
- Ebmer, A.W., 2015. Die westpaläarktischen Arten der Gattung *Dufourea* Lepeletier, 1841 (Insecta: Hymenoptera: Apoidea: Halictidae: Rophitinae). Sechster Nachtrag. - Linzer biologische Beiträge 47(1): 441-448. ##
- Edwards, M., 2015. Casual observations on behaviour. - BWARS Newsletter, autumn 2015: 22-23.
- Edwards, M., 2015. An update on the names for some *Andrena* species. - BWARS newsletter, spring 2015: 26-27.
- Engel, M.S., 2015. The bibliography of and taxa proposed by Charles D. Michener. - Journal of Melittology 54: 1-109.
- Exley, C., E. Rotheray & D. Goulson, 2015. Bumblebee pupae contain high levels of aluminium. - PLoS ONE 190 (6): e0127665.
- Falk, S. & R. Lewington, 2015. Field guide to the bees of Great Britain and Ireland. - Bloomsbury Publishing, 432 p. ##
- Feltham, H., K. Park, J. Minderman & D. Goulson, 2015. Experimental evidence that wildflower strips increase pollinator visits to crops. - Ecology and Evolution 5(16): 3523-3530.
- Földesi, R., A. Kovács-Hostyánszki, A. Kőrösi, L. Somay, Z. Elek, V. Markó, M. Sárospataki, R. Bakos, A. Varga, K. Nyisztor, & A. Báldi, 2016. Relationships between wild bees, hoverflies and pollination success in apple orchards with different landscape contexts. Agr. Forest. Entomol, 18: 68-75.
- Foster, A., 2015. *Stelis phaeoptera* (Kirby, 1802) and *Chrysurus radians* (Harris, 1776) in Kent. - BWARS Newsletter, autumn 2015: 32-34.
- Fraser, R.D. & D.A. Parry, 2015. The molecular structure of the silk fibers from Hymenoptera aculeata (bees, wasps, ants). - Journal of Structural Biology, 192(3): 528-538.
- Gerard, M., D. Michez, D. Fournier, K. Maebe, G. Smagghe, J.C. Biemeijer & T. de Meulemeester, 2015. Discrimination of haploid and diploid males of *Bombus terrestris* (Hymenoptera: Apidae) based on wing shape. - Apidologie (2015): 1-10.
- Godfray, H.C.J., T. Blacquiere, L.M. Field, R.S. Hails, S.G. Potts & N.E. Raine, 2015. A restatement of recent advances in the natural science evidence base concerning neonicotinoid insecticides and insect pollinators. - Proc. R. Soc. B 282: 1-6.
- Gokcezade, J.F., B.-A. Gereben-Krenn, J. Neumayer & H.W. Krenn, 2015. Feldbestimmungsschlüssel für die Hummeln Österreichs, Deutschlands und der Schweiz (Hymenoptera, Apidae). - Lizer biologische Beiträge 47(1): 5-42. ##
- Goudsmit, K., 2015. Bijen en wespen op een gronddepot bij Itteren.zomer 2015. - HymenoVaria 11: 51-56.
- Grave, D. de & S. de Rycke, 2015. *Hylaeus punctatus*, een nieuwe maskerbij voor België. - HymenoVaria 11: 71-72.
- Groot, G.A., R. van Kats, M. Reemer, D. van der Sterren, J.C. Biesmeijer & D. Kleijn, 2015. De bijdrage van (wilde) bestuivers aan de opbrengst van appels en blauwe bessen. - Alterra-rapport 2636, 76 p.
- Haelewaters, D., P. Boer & J. Noordijk, 2015. Studies of Laboulbeniales (Fungi, Ascomycota) on *Myrmica* ants: *Rickia wasmannii* in the Netherlands. - Journal of Hymenoptera Research 44: 39-47.
- Harvey, P., 2015. *Lasioglossum sexstrigatum* at Sevenoaks Wildlife Reserve in Kent. - BWARS newsletter, spring 2015: 13.
- Hudewenz, A. & A.M. Klein, 2015. Red mason bees cannot compete with honey bees for floral resources in a cage experiment. - Ecology and Evolution 5(21): 5049-5056.
- Jacobi, B., E. Holtappels, H.-J. Martin & M. Menke, 2015. Neue Funde der Efeu-Seidenbiene *Colletes bederae* Schmidt & Westrich, 1993 (Apoidea, Colletidae) in Nordrhein-Westfalen, mit einem Aktuellen Überblick der Gesamtverbreitung der Art. - Ampulex 7: 14-25.
- Jeucken, B., 2015. Een bijzondere ontmoeting met de bosbesbij *Andrena lapponica*. - HymenoVaria 11: 50.
- Juzova, K., Y. Nakase & J. Straka, 2015. Host specialization and species diversity in the genus *Stylops* (Strepsiptera: Stylopidae), revealed by molecular phylogenetic analysis. - Zoological Journal of the Linnean Society 174: 228-243.
- Käfer, H., H. Kovac, B. Oswald, & A. Stabentheiner, 2015. Respiration and metabolism of the resting European paper wasp (*Polistes dominulus*). - Journal of Comparative Physiology: 647-658.
- Kasperek, M., 2015. The cuckoo bees of the genus *Stelis* Panzer, 1806 in Europe, North Africa and the Middle East. - Entomofauna Supplement 18, 144 p. ##

- Kawada, R., G.L. Lanes & C.O. Azevedo, 2015. Evolution of metapostnotum in flat wasps (Hymenoptera, Bethyloidea): implications for homology assessments in Chrysoidea. - PLoS ONE 10 (10): e0140051
- Kerr, J.T., A. Pindar, P. Galpern, L. Packer, S.G. Potts, S.M. Roberts, P. Rasmont, O. Schweiger, S.R. Colla, L.L. Richardson, D.L. Wagner, L.F. Gall, D.S. Sikes & A. Pantoja, 2015. Climate change impacts on bumblebees converge across continents. - Science 349 (6244): 177-180.
- Kleijn, D., R. Winfree, I. Bartomeus, L.G. Carvalheiro, M. Henry, R. Isaacs, A.-M. Klein, C. Kremen, L.K. MGonigle, R. Rader, T.H. Ricketts, N.M. Williams, N.L. Adamson, J.S. Ascher, A. Baldi, P. Batary, F. Benjamin, J.C. Biesmeijer, E.J. Blitzer, R. Bommarco, M.R. Brand, V. Bretagnolle, L. Button, D.P. Cariveau, R. Chifflet, J.F. Colville, B.N. Danforth, E. Elle, M.P.D. Garratt, F. Herzog, A. Holzschuh, B.G. Howlett, F. Jauker, S. Jha, E. Knop, K.M. Krewenka, V. Le Feon, Y. Mandelik, E.A. May, M.G. Park, G. Pisanty, M. Reemer, V. Riedinger, O. Rollin, M. Rundlof, H.S. Sardinias, J. Scheper, A.R. Sciligo, H.G. Smith, I. Steffan-Dewenter, R. Thorp, T. Tschardtke, J. Verhulst, B.F. Viana, B.E. Vaissiere, R. Veldtman, C. Westphal & S.G. Potts, 2015. Delivery of crop pollination services is an insufficient argument for wild pollinator conservation. - Nature Communications/6:7414/DOI: 10.1038/ncomms8414, 1-9.
- Kleukers, R., 2015. Gasten van bijenhôtels uitverkocht. - EIS-Nieuwsbrief 61: 5.
- Kleukers, R., 2015. Zandhommel Tiengemeten doet het goed. - EIS-Nieuwsbrief 61: 8.
- Knowles, A., 2015. *Andrena florea* Fabricius, 1793 new to Suffolk. - BWARS Newsletter, autumn 2015: 37-38.
- Kraker, C. de, 2015. Grevelingenverslag. Onderzoek aan de flora en fauna van de Hompelvoet en andere gebieden in de Grevelingen in 2014. - Sandvicensis Ecologisch Adviesbureau, 100 pp.
- Küttner, J & T. Eltz, 2015. Die Bedeutung von Pflanzendrüsensaftsekreten in der Nistbiologie der Europäischen Wollbiene *Anthidium manicatum* L. - Entomologie Heute 27: 89-101.
- Lecocq, T., N. Brasero, B. Martinet, I. Valterova & P. Rasmont, 2015. Highly polytypic taxon complex: interspecific and intraspecific integrative taxonomic assessment of the widespread pollinator *Bombus pascuorum* Scopoli 1763 (Hymenoptera: Apidae). - Systematic Entomology 40 (4): 881-890.
- Li, T., Y. Zhang, C. van Achterberg, 2015. A new species of subgenus *Neodoryctes* Szépligeti (Hymenoptera, Braconidae) from China, with a key to Oriental and Palearctic species. - Journal of Hymenoptera Research 46: 107-114.
- Lopez-Osorio F, A. Perrard, K.M. Pickett, J.M. Carpenter, & I. Agnarsson, 2015. Phylogenetic tests reject Emery's rule in the evolution of social parasitism in yellowjackets and hornets (Hymenoptera: Vespidae, Vespinae). - Royal Society Open Science, 2: 150-159.
- McCann, S., O. Moeri, S.I. Jimenez, C. Scott & G. Gries, 2015. Developing a paired-target apparatus for quantitative testing of nest defense behavior by vespine wasps in response to con- or heterospecific nest defense pheromones. - Journal of Hymenoptera Research 46: 151-163.
- Madsen, H.B., H.T. Schmidt & C. Rasmussen, 2015. Distriktskatalog over Danmarks bier (Hymenoptera, Apoidea). - Ent. Meddr. 83: 43-70.
- Marshall, L., L.G. Carvalheiro, J. Aguirre-Gutierrez, M. Bos, A. de Groot, D. Kleijn, S.G. Potts, M. Reemer, S. Roberts, J. Scheper & J.C. Biesmeijer, 2015. Testing projected wild bee distributions in agricultural habitats: predictive power depends on species traits and habitat type. - Ecology and Evolution, 1-11.
- Meer, F. v.d., E. v.d. Spek, B. Jeucken, M. Kos, J. Smit, P. Kuijken & W. Heitma, 2015. Verslag zomere excursie dal Overijsselse Vecht, 2 augustus 2014. - HymenoVaria 10: 6-9.
- Meer, F. van der, 2015. De overheid kiest voor goedkoop: karakteristieke duinfauna blijft in beheerplannen Natura 2000 grotendeels buiten beeld. - Hollands Duinen 64: 26-33.
- Megens, P., 2015. Een onzedelijke wesp. - HymenoVaria 11: 68-70.
- Moenen, R., 2015. *Polistes dominula* en *Tentredo omisssa*: beide slopers. - HymenoVaria 11: 46-47.
- Mol, A.W.M. & D.H. Vonk, 2015. De iepenzigzagbladwesp *Aproceros leucopoda* (Hymenoptera, Argidae), een invasieve exoot in Nederland. - Entomologische Berichten 75 (2): 50-63.
- Moquet, L., C. Mayer, D. Michez, B. Wathelet & A.-L. Jacquemart, 2015. Early spring floral foraging resources for pollinators in wet heathlands in Belgium. - Journal of Insect Conservation, 1-12 DOI 10.1007/s10841-015-9802-5.
- Müller, A., 2015. Palearctic *Hoplitis* bees of the subgenus *Platostmia* (Megachilidae, Osmiini): biology, taxonomy and key to species. - Zootaxa 3936 (1): 71-81. ##
- Müller, A., 2015. Palearctic *Chelostoma* bees of the subgenus *Gyrodromella* (Megachilidae, Osmiini): biology, taxonomy and key to species. - Zootaxa 3936 (3): 408-420. ##
- Nieto, A., S. P.M. Roberts, J. Kemp, P. Rasmont, M. Kuhlmann, M.G. Criado, J.C. Biesmeijer, P. Bogusch, H.H. Dathe, P. De la Rúa, T. De Meulemeester, M. Dehon, A. Dewulf, F.J. Ortiz-Sánchez, P. Lhomme, A. Pauly, S.G. Potts, C. Praz, M. Quaranta, V.G. Radchenko, E. Scheuchl, J. Smit, J. Straka, M. Terzo, B. Tomozei, J. Window & D. Michez, 2015. European Red List of bees. - Luxembourg: Publication Office of the European Union, 98 p.
- Nieuwenhuijsen, H., 2015. Een gynandromorf van de getande zaagpootspinnendoder (*Priocnemis hyalinata*). - HymenoVaria 11: 72.
- Nieuwenhuijsen, H., 2015. Tien tips voor het maken van een nesthulp voor bijen. - KNNV afd. Alkmaar, 4 p.
- Nieuwenhuis, F.A.L., A. Koster & G. Timmermans, 2015. Bijen en dagvlinders in Amsterdam. - Ruimte en Duurzaamheid van de Gemeente Amsterdam, 58 p.
- Nobes, G., 2015. *Colletes cunicularius* (Linnaeus) new to Norfolk. - BWARS Newsletter, autumn 2015: 24-25.
- Noordijk, J., 2015. Website en cursus over rode bosmieren. - EIS-Nieuwsbrief 61: 10.
- Pärn, M., V. Soon, T. Vallisoo, K. Hovi & J. Luig, 2015. Host specificity of the tribe Chrysidini (Hymenoptera:

- Chrysididae) in Estonia ascertained with trap-nesting. - European J. Entomology 112(1): 91-99.
- Parzefall, J. & O. Kwetschlich, 2015. Zur Populationsdynamik solitärer Bienen und Wespen (Hymenoptera: Aculeata) im menschlichen Siedlungsraum. - Artenschutzreport 34: 18-27.
- Paukkunen, J., A. Berg, V. Soon, F. Odegaard & P. Rosa, 2015. An illustrated key to the cuckoo wasps (Hymenoptera, Chrysididae) of the Nordic and Baltic countries, with description of a new species. - ZooKeys 548: 1-116. ##
- Pauly, A., J. Devalez, G. Sonet, Z.T. Nagy & J.-L. Boevé, 2015. DNA barcoding and male genital morphology reveal five new cryptic species in the West Palearctic bee *Seladonia smaragdula* (Vachal, 1895) (Hymenoptera: Apoidea: Halictidae). - Zootaxa 4034 (2): 257-290. ##
- Peeters, T., W. Klein, J. van Kemenade & H. Spijkers, 2015. Vijf jaar bijenhôtels in De Kaaistoep. Het gezelschap van angeldragers. - Natuurstudie in De Kaaistoep, verslag 2014: 53-59.
- Peeters, T.M.J., 2015. Bijdragen over Diapriidae 1. Hoe doe je dat ... een nieuwe wespenfamilie bestuderen? - HymenoVaria 10: 20-25.
- Peeters, T.M.J., 2015. Bijdragen over Diapriidae 2. Hoeveel genera kunnen we verwachten in Nederland - HymenoVaria 11: 61-66.
- Peeters, T., 2015. Tangwesparasieten (Hymenoptera: Ismaridae) in De Kaaistoep: 41-46. In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep en aangrenzende terreinen in Tilburg. Verslag 2014, 20e onderzoeksjaar. - TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, 104 pp.
- Peeters, T., 2015. Neuswespen (Hymenoptera: Diapriidae) in De Kaaistoep: 47-50. In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep en aangrenzende terreinen in Tilburg. Verslag 2014, 20e onderzoeksjaar. - TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, 104 pp.
- Pilkington, G., 2015. *Bombus hypnorum* (Linnaeus 1758) queens affecting nesting by birds in a garden. - BWARS newsletter, spring 2015: 5-10.
- Potts, S., K. Biesmeijer, R. Bommarco, T. Brexhe, L. Carvalheiro, M. Franzen, J.P. Gonzalez-Varo, A. Holzschuh, D. Kleijn, A.-M. Klein, B. Kunin, T. Lecocq, O. Lundin, D. Michez, P. Neumann, A. Nieto, L. Penev, P. Rasmont, O. Ratamaki, V. Riedinger, S.P.M. Roberts, M. Rundlof, J. Scheper, P. Sorensen, I. Steffan-Dewenter, P. Stoev, M. Vila & O. Schweiger, 2015. Status and trends of European pollinators. - Pensoft Publishers, 74 p.
- Rasmont, P., M. Franzen, T. Lecocq, A. Harpke, S.P.M. Roberts, J.C. Biesmeijer, L. Castro, B. Cederberg, L. Dvořák, U. Fitzpatrick, Y. Gonseth, E. Haubruge, G. Mahe, A. Manino, D. Michez, J. Neumayer, F. Odegaard, J. Paukkunen, T. Pawlikowski, S.G. Potts, M. Reemer, J. Settele, J. Straka & O. Schweiger, 2015. Climate risk and distribution atlas of European bumblebees. - Biorisk 10 (Special Issue), 246 pp.
- Ravoet, J., 2015. Exploring the involvement of honey bee pathogens in colony collapses from epidemiological data, pathogen genotyping and host immune responses. - Doctoraalstudie, 248 p.
- Reetz, J.E., W. Schulz, W. Seitz, M. Spittler, S. Zühlke, W. Armbruster & K. Wallner, 2015. Uptake of neonicotinoid insecticides by water-foraging honey bees (Hymenoptera: Apidae) through guttation fluid of winter oilseed rape. - Journal of Economic Entomology.
- Reder, G., 2015. Bemerkungen zum späten Erscheinen von Frühlings- und Sommerbienen im Herbst 2014 (Hymenoptera: Apidae). - Fauna und Flora in Rheinland-Pfalz 13(1): 125-130.
- Reder, G., 2015. Mäuse als mutmaßliche Nesträuber bei Faltenwespen - Beobachtungen bei Brutanlagen von *Polistes dominula* (Christ, 1791) und *Vespa crabro* Linnaeus, 1758. - Fauna und Flora in Rheinland-Pfalz 13(1): 137-140.
- Reder, G. & K. Petitjean, 2015. Die Pillenwespe *Eumenes coronatus* (Panzer) tarnt ihre Brutzellen mit Pflanzenfasern - nebst Anmerkungen zur Nistweise verwandter Arten (Hymenoptera: Vespidae, Eumeninae). - Fauna und Flora in Rheinland-Pfalz 13(1): 141-164.
- Reemer, M., 2015. Bijen en zweefvliegen in het Land van Wijk en Wouden: nulmeting 2015. - EIS2015-10: 66 p.
- Reemer, M., T. Faasen & I. Raemakers, 2015. Bijen en zweefvliegen in natuur- en groenbeheer: wat heb je er aan? - Vakblad Natuur Bos Landschap (maart): 3-5.
- Riessberger-Gallé, U., J.H. López, W. Schuehly, S. Crockett, S. Krainer & K. Crailsheim, 2015. Immune responses of honeybees and their fitness costs as compared to bumblebees. - Apidologie 46 (2): 238-249.
- Rond, J. de & T. Peeters, 2015. Aanvullingen op 'Een peerkopwesp (Embolemitidae) en andere micro-aculeaten in De Kaaistoep': 39-40. In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep en aangrenzende terreinen in Tilburg. Verslag 2014, 20e onderzoeksjaar. - TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, 104 pp.
- Rosa, P., M. Forshage, J. Paukkunen & V. Soon, 2015. *Cleptes pallipes* Lepeletier synonymie of *Cleptes semiauratus* (Linnaeus) and description of *Cleptes striatipleuris* sp. nov. (Hymenoptera: Chrysididae, Cleptinae). - Zootaxa 4039 (4): 543-552.
- Rosa, P., M.V. Bernasconi & D. Wyniger, 2015. The Linsenmaier Chrysididae collection housed in the Natur-Museum Luzern (Switzerland) and the main results of the related GBIF Hymenoptera Project (Insecta). - Zootaxa 3986 (5): 501-548.
- Saure, C., 2015. Bienen und Wespen eines ehemaligen militärischen Übungsgeländes in Berlin-Lichterfelde (Hymenoptera). - Märkische Ent. Nachr. 17(1): 1-36.
- Scheper, J., R. Bommarco, A. Holzschuh, S.G. Potts, V. Riedinger, S.P.M. Roberts, 2015. Local and landscape-level floral resources explain effects of wildflower strips on wild bees across four European countries. - Journal of Applied Ecology 52, 1165-1175.
- Scheuchl, E. & H.R. Schwenninger, 2015. Kritisches Verzeichnis und aktuelle Checkliste der Wildbienen Deutschlands (Hymenoptera, Anthophila) sowie Anmerkungen zur Gefährdung. - Mitteilungen der Entomologischen Vereins Stuttgart 50(1): 1-225.
- Schmidt, S., C. Schmid-Egger, J. Morinière, G. Haszprunar & P.D.N. Hebert, 2015. DNA barcoding largely supports 250 years of classical taxonomy: identifications for central European bees

- (Hymenoptera: Apoidea partim). - *Molecular Ecology Sources* doi: 10.1111/1755-0998.12363: 1-16.
- Schoonhoven, L., K. Biesmeijer, G. Oostermeijer & R. Roos, 2015. Niet zonder elkaar. Bloemen en insecten. - Uitgeverij Natuurmedia, Amsterdam, 190 p.
- Schwabe, A. & A. Kratochwil, 2015. Phytosociological permanent-plot studies in the forest preserve 'Flüh' (Southern Black Forest), particularly with regard to the successional processes in a fallow grazing area. - *Mitteilungen des VFS, standort.wald* 49: 5-49.
- Schwarz, M. & F. Gusenleitner, 2015. Über den Verbleib der von Schmiedeknecht 1882 beschriebenen *Nomada*-Arten und Festlegung von Lectotypen der aufgefundenen Arten. Mit zusätzlichen Ergänzungen und Beschreibungen zu einigen Arten (Hymenoptera, Apidae, Nomadinae). - *Linzer biologische Beiträge* 47(1): 1003-1044.
- Senapathi, D., L.G. Carneiro, J.C. Biesmeijer, C. Dodson, R.L. Evans, M. McKerchar, R.D. Morton, E.D. Moss, S.P.M. Roberts, W.E. Kunin & S.G. Potts, 2015. The impact of over 80 years of land cover changes on bee and wasp pollinator communities in England. - *Proc. R. Soc. B.* 282: 20150294.
- Smit, J. & E. van der Spek, 2015. *HymenoBiblio 2014*. - *HymenoVaria* 11: 75-78.
- Smit, J. & J.T. Smit, 2015. De gele tubebij *Stelis signata* op weg terug (Hymenoptera: Apoidea: Megachilidae). - *Nederlandse Faunistische Mededelingen* 45: 7-11.
- Smit, J. & P. Megens, 2015. Hoe gaat het met *Dolichovespula norvegica* en *Vespa rufa*? - *HymenoVaria* 10: 26-29.
- Smit, J., I. van Berkel, 2015. De teloorgang van een nestaggregatie van de wormkruidbij *Colletes daviesanus*. - *HymenoVaria* 10: 16-17.
- Smit, J.T., J. Noordijk & J. Smit, 2015. Insecten van steilranden op de Sallandse Heuvelrug. - *EIS* 2015-08: 1-16.
- Soon, V. & A. van Stipdonk, 2015. De goudwesp *Chrysis equestris* nieuw voor Nederland (Hymenoptera: Chrysididae). - *Nederlandse Faunistische Mededelingen* 45: 1-6.
- Straka, J., K. Juzova & N. Nakase, 2015. Nomenclature and taxonomy of the genus *Stylops* (Strepsiptera): an annotated preliminary world checklist. - *Acta Entomologica Musei Nationalis Pragae* 55(1): 305-332.
- Sutton, P., 2015. The large scabious ming-bee *Andrena hattorfiana* (Fabricius, 1775) newly recorded for Bedfordshire. - *BWARS newsletter*, spring 2015: 17-18.
- Ulenberg, S., 2015. Werkgroepen: Bronswespen (Chalcidoidea). - *EIS-Nieuwsbrief* 61: 3-4.
- Ulenberg, S., 2015. In memoriam Theo Gijswijt (1927-2015). - *EIS-Nieuwsbrief* 61: 9.
- Ulenberg, A.S. & H. Nieuwenhuijsen, 2015. Chalcidoidea in *Megachile*-nesten. - *Entomologische Berichten Amsterdam* 75 (2): 42-49.
- Veenendaal, R., 2015. Interessante goudwespen uit de collectie Lommers. - *HymenoVaria* 10: 29.
- Veenendaal, R., 2015. Aantekeningen bij de biologie van de graafwesp *Psenulus fuscipennis* (Hymenoptera: Crabronidae). - *Nederlandse Faunistische Mededelingen* 45: 13-17.
- Veling, K., 2015. Idylle - Bloemen voor vlinders, bijen en mensen. - *Natura* 112 (2): 10-11.
- Vereecken, N., E. Dufrene & M. Aubert, 2015. Sur la coexistence entre l'abeille domestique et les abeilles sauvages. - *Observatoire des Abeilles (OA)* 1-29.
- Vlug, H.J., 2015. *Handboek grasveldinsecten. Ecologie en beheersing*. - Wageningen Academic Publishers, 214p.
- Vorst, O. & T. Heijerman, 2015. Enige aantekeningen over *Quedius dilatatus* in Nederland (Coleoptera: Staphylinidae). - *Entomologische Berichten* 75 (1): 2-10.
- Waichert, C., J. Rodriguez, M.S. Wasbauer, C.D. von Dohlen & J.P. Pitts, 2015. Molecular phylogeny and systematics of spider wasps (Hymenoptera: Pompilidae): redefining subfamily boundaries and the origin of the family. - *Zoological Journal of the Linnean Society* 175: 271-287.
- Wang, M., A.P. Rasnitsyn, H. Li, C. Shih, M.J. Sharkey & D. Ren, 2015. Phylogenetic analyses elucidate the interrelationships of Pamphilioidea (Hymenoptera, Symphyta). - *Cladistics* 2015: 1-22.
- Westerfelt, P., O. Widenfalk, A. Lindenlöw, L. Gustafson & J. Weslien, 2015. Nesting of solitary wasps and bees in natural and artificial holes in dead wood in young boreal forest stands. - *Insect Conservation and Diversity*, 8(6): 493-504.
- Westrich, P., 2015. Wie tief im Boden liegen die Brutzellen der Efeu-Seidenbiene *Colletes hederae* Westrich & Schmidt 1993 (Hymenoptera, Apidae)? - *Eucera* 9: 11-20.
- Wilde, A. de, 2015. Wespen bouwen aan urntjes. - *Natura* 112(1): 8-9.
- Wilde, A. de, 2015. Doornkaakzandbij. - *Zeeuws Landschap* 31 (2): 14-15.
- Willems, E., 2015. Maaibeheer in Vlaanderen niet voor slobkousbijen. - *HymenoVaria* 11: 67-68.
- Witt, R., 2015. Erstfund eines Nestes der Asiatischen Hornisse *Vespa velutina* Lepeletier, 1838 in Deutschland und Details zum Nestbau (Hymenoptera, Vespinae). - *Ampulex* 7: 42-53.
- Wood, T., 2015. A note on satellite fly (Diptera: Miltogramminae) avoidance behaviour in the bee *Dasygoda hirtipes*. - *BWARS newsletter*, spring 2015: 11.
- Wood, T.J., J.M. Holland & D. Goulson, 2015. Pollinator-friendly management does not increase the diversity of farmland bees and wasps. - *Biological Conservation* 187: 120-126.
- Woodard, S.H., J.D. Lozier, D. Goulson, P.H. Williams, J.P. Strange & S. Jha, 2015. Molecular tools and bumble bees: revealing hidden details of ecology and evolution in a model system. - *Molecular Ecology* 24: 2916-2936.
- Wright, I.R., S.P.M. Roberts & B.E. Collins, 2015. Evidence of forage distance limitations for small bees (Hymenoptera: Apidae). - *Eur. J. Entomol.* 112(2): 1-8.